

UO‘K: 316.334-053.81

Nilufar NAZAROVA,
Toshkent davlat transport universiteti dotsent v.b., PhD
E-mail: nazarovanilufar79@gmail.com

TAFU dotsenti, PhD D.Rahmonov taqrizi asosida

EDUCATION AND COMPETITIVENESS: MODERN TRENDS IN YOUTH DEVELOPMENT

Annotation

This article analyzes crucial issues concerning youth, including education and vocational guidance, social engagement, employment and unemployment, social protection, and educational processes. It is substantiated that the level of competitiveness among young people is closely linked not only to territorial-geographical factors and socio-economic conditions but also to state youth policy and its implementation mechanisms. The article examines existing problems in these areas and develops proposals and recommendations for their resolution. The synergy between education and social policy is highlighted as a key factor in enhancing the competitiveness of young people.

Key words: education system, youth development, competitiveness qualities, human capital, labor market, strategic and international studies, youth well-being, professional competitiveness.

ОБРАЗОВАНИЕ И КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ: СОВРЕМЕННЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ В РАЗВИТИИ МОЛОДЕЖИ

Аннотация

В данной статье анализируются такие важные вопросы, как образование и профессиональная ориентация молодежи, их социальная активность, занятость и безработица, социальная защита, а также процессы образования и воспитания. Также обосновано, что уровень формирования конкурентоспособности молодежи тесно связан не только с территориально-географическими факторами и социально-экономическими условиями, но и с государственной молодежной политикой и механизмами ее реализации. В статье проанализированы существующие проблемы в этих направлениях и разработаны предложения и рекомендации по их устранению. Гармоничное сочетание образовательной и социальной политики представлено как важный фактор повышения конкурентоспособности молодежи.

Ключевые слова: система образования, развитие молодежи, качества конкурентоспособности, человеческий капитал, рынок труда, стратегические и международные исследования, благосостояние молодежи, профессиональная конкурентоспособность.

TA'LIM VA RAQOBATBARDOSHLIK: YOSHLAR RIVOJLANISHIDAGI ZAMONAVIY YO'NALISHLAR

Annotatsiya

Mazkur maqolada yoshlarni ta'lim va kasbga yo'naltirish, ularning ijtimoiy faolligi, bandligi va ishsizligi, ijtimoiy himoyasi, ta'lim-tarbiya jarayonlari kabi muhim masalalar tahlil etilgan. Shuningdek, yoshlarda raqobatbardoshlik sifati shakllanish darajasi nafaqat hududiy-geografik omillar va ijtimoiy-iqtisodiy shart-sharoitlar, balki yoshlarga oid davlat siyosati va uni amalga oshirish mexanizmlari bilan chambarchas bog'liq ekani asoslab berilgan. Maqolada ushbu yo'nalishlardagi mavjud muammolar tahlil qilinib, ularni bartaraf etish bo'yicha taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan. Ta'lim va ijtimoiy siyosatning uyg'unligi yoshlarning raqobatbardoshligini oshirishda muhim omil sifatida ko'rsatib o'tilgan.

Kalit so'zlar: ta'lim tizimi, yoshlarning rivojlanishi, raqobatbardoshlik sifatlari, inson kapitali, mehnat bozori, strategik va xalqaro tadqiqotlar, yoshlar farovonligi, kasbiy raqobatbardoshlik.

Kirish. Yangilanayotgan O'zbekistonda yoshlarga doir davlat siyosati samarali amalga oshirish mexanizmlari ishlab chiqilib, bunda yoshlardagi raqobatbardoshlik sifatlari shakllantirishga alohida e'tibor qaratib kelinmoqda. "Dunyoda globallasuv va raqobat tobora kuchayib borayotgan bugungi vaziyatda barcha sohalarda yuksak bilimli kadrlarni tayyorlamasak, taraqqiyotdan ortda qolib ketishimiz mumkin"[22]. Oilaviy muhit barqarorligini ta'minlashga e'tibor qaratish, ta'limning barcha bosqichlarida sifat ko'rsatkichlariga erishish, qobiliyatli va iqtidorli yoshlarni har tomonlama qo'llab-quvvatlash, mazkur yo'nalishda olib borilayotgan islohotlar samaradorligini oshirish uchun tizimli tadqiqotlar olib borish ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Ko'pchilik yoshlar "raqobatbardoshlik"ni muvaffaqiyat, ya'ni hayotdagi muvaffaqiyat, deb tushunadilar. Biroq, bu bir-biriga o'xshash tushunchalar emas. Muvaffaqiyat, ko'pincha, baxt va hayotdan

qoniqish haqida shaxsiy tushunchadir. Ammo, raqobatdosh bo'lish istagi shaxsiy rivojlanish konsepsiyasini talab qiladi. Zamonaviy yosh mutaxassislar mehnat bozorida raqobatdoshlikni mehnatkashlarning bozor talablariga muvofiqligi, ma'lum bir ishchi yoki mehnatkashlarning ayrim guruhlarining mehnat bozorida mavqeini belgilab beradigan, ularga ma'lum vakansiyalarga murojaat qilishga imkon beradigan belgilar to'plami sifatida tushunishlari kerak. Tadqiqotchi A.G. Abdullayevning yozishicha, "Ko'p sonli yoshlarning mamlakatda mavjud bo'lishi davlatning siyosiy, iqtisodiy, va ijtimoiy sohalariga katta ta'sir ko'rsatadi. Yoshlar tomonidan ko'rsatilgan bu ta'sir ijobiy yoki salbiy bo'lishi davlatning yoshlarga berayotgan e'tiboriga, yoshlarning o'z hayotini qurishlari uchun yaratilayotgan sharoitlarga, ularning huquq va manfaatlari qay darajada himoya qilinayotganiga, iqtidor va qobiliyatlari orqali o'z imkoniyatlarini amalga oshirish uchun berilayotgan imtiyozlarga bog'liq bo'ladi"[11].

Shu nuqtai nazardan mamlakat kelajagi va istiqbolini o'ylagan holda sohalarda samarali islohotlar amalga oshirilib kelinmoqdaki, albatta bu chora-tadbirlar va loyihalar muvaffaqiyati ko'p jihatdan raqobatbardosh yoshlarga bog'liq. Uchinchi Renessans uchun intilayotgan mamlakatimiz yoshlari yangi davrga qadam qo'yimoqda. Bu taraqqiyot uchun 2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi ishlab chiqilib, uning to'rtinchi ustuvor yo'nalishi sifatida "Adolatli ijtimoiy siyosat yuritish, inson kapitalini rivojlantirish"[23] deya belgilandiki, unda inson kapitalini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratish orqali yoshlardagi raqobatbardoshlik sifatlarini tarbiyalashga tizimli tarzda yondashilganligini ko'rish mumkin. Bu xususida Prezident Shavkat Mirziyoyev ta'lim tizimini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratish lozimligini ta'kidlab, "... bizga sifatli ta'lim tizimi, zamon talablariga javob beradigan va barcha shart-sharoitlarga ega maktablar, ularda malakali pedagog-kadrlar, boshqaruvchilik va liderlik qobiliyatiga ega maktab direktorlari kerak"[18] deb qayd etadilar. Demak, ta'lim sohasida olib borilayotgan islohotlar qanchalik darajada o'z samaradorligini ko'rsatishi yoshlarning jamiyatda o'z munosib o'rinlarini egallashi va mamlakat taraqqiyotiga o'z hissasini qo'shishiga bog'liq bo'lib qoladi. I. Konning fikriga ko'ra, "... rivojlanishning ushbu bosqichida davom etadigan ta'lim shaxsning shakllanishida muhim rol o'ynaydi. Maxsus kasbiy va oliy ta'lim olish ular mehnat faoliyatining boshlanish davri sifatida qaraladi"[16]. Shu sababdan ham mamlakatimizda ta'lim tizimining jamiyat va inson hayotidagi o'rniga munosib baho berilib, izchil islohotlar amalga oshirilib kelinmoqdaki, bularning barchasining zamirida yoshlar raqobatbardoshlik sifatlarini shakllantirish ifodalangandir.

Bugungi kunda mehnat bozoriga kirib kelayotgan yoshlarning raqobatbardoshligi pastligini belgilovchi bir qator obyektiv sabablar mavjudligini tadqiqotchi M.Ye. Berdimuratov quyidagicha izohlaydi: "ish stajining yo'qligi, kasbiy tayyorgarlikning kamligi, qobiliyatlariga ishonchning yo'qligi, mehnat sharoiti va ish haqiga ortiqcha talablar. Bunday sabablar ish beruvchini yosh mutaxassislar xizmatidan voz kechishga undaydi, uning intellektual salohiyati esa talab qilinmay qoladi"[12]. Shu sababli ham mehnat bozoriga kirib kelayotgan yoshlarning raqobatbardoshligini o'rganish dolzarb ahamiyat kasb etib, ko'plab sotsiolog olim va tadqiqotchilarni o'ziga jalb etib kelmoqda.

Yoshlar raqobatbardoshlikni o'rganish borasida tadqiqotlar olib borgan tadqiqotchi sotsiologlar M.K. Gorshkov va F.E. Sheregilar shunday ilmiy xulosani ilgari surishgan: "Zamonaviy yoshlar, keksa avlod vakillari bilan solishtirganda, ko'proq muvaffaqiyat motivatsiyasini rivojlantirdilar, bu shaxsiy xavf-xatarga tayyor shaxs turiga mos keladi"[14] deb munosabat bildirishgan. Demak, bugungi kun yoshlari muvaffaqiyatga erishish va xavf-xatarlarga nisbatan tayyorligi bilan keksa avlod vakillaridan ajralib turadi. Professorlar A. Xolbekov va U. Idirovlar esa yoshlarga xos bo'lgan bu xususiyat to'g'risida shunday munosabat bildirishgan: "Yoshlarning alohida ijtimoiy-ruhiy qiyofasi jamiyatning umumiy holati, ijtimoiylashuv xususiyatlari, ta'lim-tarbiya imkoniyatlari bilan belgilanadi"[24] deb qayd etishgan. Sotsiologiya fanlari doktori S.S. Otamurodov qayd etishicha, esa "yoshlar - mamlakatning asosiy mehnat resurslari, yoshlar oilaning muhim a'zosi sifatida jamiyat hayotida alohida mavqega ega. yoshlar - millatni turli tahdidlar va yovuz kuchlardan saqlab qolishning qo'riqchisi vazifasini o'taydi, yoshlar - mamlakat harbiy qudratining tayanchi, yoshlar - millatning bardavomligini ta'minlaydigan kuch"dir[19].

Tadqiqotchi N.Q. Zaretdinova fikricha, "bugungi kunda respublikamiz mehnat bozorida quyidagi tendensiya ko'zga tashlanmoqda: 1) oliy o'quv yurtlari bitiruvchilarining

ko'payishi; 2) professional ta'lim muassasalari bitiruvchilarining soni sezilarli darajada kamayganligi; 3) ko'plab yoshlarning oliy ma'lumot olishni afzal ko'rish, lekin kelajakda o'z mutaxassisligi bo'yicha ishlamasligi, hatto oliy ma'lumotni talab qilmaydigan lavozimni egallashayotgani"[15] qayd etib o'tadi. Bundan ko'rinib turibdiki, mamlakatimiz yoshlari o'rtasida kasbiy raqobatbardoshlik sifatlarini shakllantirish masalasi yanada dolzarblashib borayotganligini ko'rsatadi. R. Samarov va S. Sadriddinovlar yoshlar kasbiy raqobatbardoshligini beshta darajaga ajratgan holda o'rganishni taklif etadi. Bular:

"funktional daraja (kasbiy bilimdonlik, kasbiy mahoratni yuqori darajada ifodalash, istiqbolda kasbiy o'sishini aniq tasavvurlash);

intellektual daraja (kasbiy vazifalariga majmuaviy tarzda yondashish, turli kasbiy muammolarni yechishda aqliy salohiyati);

vaziyatli daraja (kasbiy tizim doirasida yuzaga keladigan standart va nstandart vaziyatlardan kelib chiqqan holda maqsadli yechim topish);

ijtimoiy daraja (kasbiy tizim doirasida kommunikativ va integratsion qobiliyatlarni namoyon etish);

individual daraja (mutaxassisning o'z ustida ishlash, kasbiy pog'onalarda o'sishga tayyor turishida ko'rinib, uni rivojlanishida ustoz - shogird tizimi amaliy ahamiyat kasb etadi)"[21] deb ko'rsatib o'tishgan.

Mualliflar tomonidan taklif etilgan mazkur kasbiy raqobatbardoshlik darajalar bevosita yoshlarda raqobatbardoshlik sifatlarini shakllanganlik darajasini aniqlash uchun muhim sanaladi. Bu borada ilmiy tadqiqot olib borgan, sotsiologiya fanlari doktori S.S. Otamurodovning fikricha, "Yoshlarning ijtimoiy-innovatsion faolligini oshirishda fan, texnika va texnologiya sohalarida yangilik, ixtiro hamda kashfiyotlarni amalga oshirish bilan bir qatorda, ularni raqobatbardoshligini ta'minlash talab etiladi. Bu maqsadlarga erishishda ta'lim tizimi islohini kuchaytirish, ilmning rolini yangi bosqichga ko'tarish va ziyolilarni har tomonlama qo'llab-quvvatlash kutilgan samara beradi"[19]. Demak, raqobatbardoshlik sifatlari ta'lim, ilm-fan va ustoz-shogird munosabatlari kabi murakkab korrelyatsiyaviy xususiyatlarni o'zida mujassamlashtiradi.

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur tadqiqotda yoshlar rivojlanishida ta'lim va raqobatbardoshlikning zamonaviy yo'nalishlarini o'rganish, ularning ta'lim tizimiga integratsiyalashuvi va mehnat bozori talablariga moslashuv jarayonini tahlil qilish asosiy maqsad qilib belgilandi. Tadqiqotning metodologik asosi sifatida ilmiy tahlil, solishtirma tahlil, statistik ma'lumotlarni tahlil qilish, ekspert so'rovlari, normativ-huquqiy hujjatlar tahlili va strategik hamda xalqaro tadqiqotlar natijalaridan foydalanish metodlari qo'llanildi.

Mazkur metodologik yondashuvlar asosida yoshlar raqobatbardoshligini ta'minlashda ta'lim va ijtimoiy siyosat uyg'unligini ta'minlovchi asosiy omillar aniqlanib, mavjud muammolar hamda ularni bartaraf etish mexanizmlari ishlab chiqildi.

Tahlil va natijalar. XXI asrda kasbning o'rni va mazmunida ma'lum o'zgarishlar ro'y berdi. Texnologiya, innovatsiya avlodlarining tez sur'at bilan almashinishi insonni kasbini o'zgartirishi, umr bo'yi bir necha marotaba qayta tayyorgarlikdan o'tishi, o'zidagi bilim va ko'nikmalarini bir xil yo'nalishda o'zlashtirish va kengaytirishga undaydi. Shuningdek, jamiyatdagi u yoki bu kasblarni egallagan ko'plab kasb egalarining zarur talablari va shu jamiyat vakillarining o'z niyatlari muhim emas, ammo oliy ta'lim muassasalarida keng tavsiya etilgan va xalq orasida keng tarqalgan kasbni egallash orasida tengsizlik paydo bo'ladi[15]. Ayniqsa, dunyoda ro'y bergan COVID-19 pandemiyasi oqibatlari kasblar holati va istiqboli, shuningdek rivojlanish

tendensiyalariga nisbatan yangicha munosabat shakllanishiga olib keldi. Shu sababli ham jahonda mamlakatlarning taraqqiyot darajasiga qarab yangi kasblarning vujudga kelayotganligi, ularning jamiyat va insonlar ehtiyojiga ko'ra mavqei o'zgarib borayotganligi kuzatilmoqda[7]. Bu esa turli davlatlarda turli xil ko'rinishlarda, u yoki bu kasb doirasida namoyon bo'lmoqda. Bu haqida tadqiqotchi N.H. Xolyigitova Rossiya Federatsiyasi va Buyuk Britaniyadagi kasblarni qiyosiy tahlilini amalga oshirgan holda quyidagi ma'lumotlarni taqdim etadi: "Rossiya bilan Buyuk Britaniyadagi eng yuqori talab va nufuzga ega bo'lgan kasblar qiyoslanganda, Buyuk Britaniyada birinchi o'rinda axborot texnologiyalari (20%), ikkinchi o'rinda texnik-muhandis (15%), uchinchi o'rinda – menedjerlar, bank ishi (10%), eng prestijli mutaxassislar sifatida moliya ishi (27%), so'ngra dizaynerlar (18%) va dasturchilar (14%), Rossiyada esa yuqori ehtiyojtalab kasblar – tarjimon va yuristlar, menedjer, dasturchi (8%) e'tirof etilmoqda. Shuningdek, jahon miqyosida 18-24 yoshlilarning miqdori 1,5 milliarddan oshib ketayotganligi va ularning miqdori yil sayin o'sib borayotganligi esa ta'lim olish va ma'lum kasblarni egallashlari bilan bog'liq muammolarning kelib chiqishiga sabab bo'lmoqda"[25]. Demak, ta'lim olishga va ma'lum bir kasbni chuqur egallashga intilish, bu raqobatbardoshlikning belgisi sifatida baholash imkonini beradi. Manbalarning kontekstli tahlili shundan dalolat beradiki, yoshlarni bilimli, kasb-hunar egasi qilib tarbiyalash masalasi insoniyatni hamisha tashvishlantirib kelgan.

A. Kravchenko yoshlarning raqobatbardoshligini: "mehnatsevarlik, ijtimoiy ong va faolligi, burch tuyg'usi, qonunga bo'ysunish, javobgarlik va boshqa shu kabi ijtimoiy va axloqiy fazilatlarining rivojlanishi"[17] bilan belgilaydi. Shu o'rinda, yoshlardagi raqobatbardoshlik sifatlarini tavsiflovchi o'lchov birligi mavjudmi? degan tabiiy bir savol paydo bo'ladi. Garchi yoshlar raqobatbardoshligi sifatlarining korrelyativligini tadqiq etish bir qadar murakkab jarayon sanalsada, bugungi kunga kelib dunyoda yoshlar muammolari va raqobatbardoshligini o'rganishga qaratilgan tadqiqotlar o'tkazilib kelinmoqda.

Ayniqsa, bu borada XX asr oxiriga kelib, yoshlar muammolarini tadqiq etishga qaratilgan bir qator xalqaro tashkilotlar tuzilib, ular tomonidan dunyo bo'ylab yoshlarning holati va rivojlanish darajasini baholashga qaratilgan xalqaro va milliy darajadagi turli indekslar ishlab chiqilib, amaliyotga joriy etib kelinmoqda. Masalan, Yoshlar rivojlanishi indeksi (The Commonwealth Youth Development Index), Global yoshlar indeksi (Global Youth Index), Global yoshlar farovonligi indeksi (Global Youth Wellbeing Index) va boshqa shu kabi xalqaro va milliy darajadagi indekslar doirasida yoshlardagi raqobatbardoshlik sifatlarining shakllanishiga ta'sir etuvchi ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy va madaniy omillar tadqiq etib kelinmoqda.

Dunyo bo'ylab yoshlarning holati va rivojlanish darajasini baholashga qaratilgan xalqaro va milliy darajadagi turli indekslar mavjud. Xususan, Buyuk Britaniya va AQSH davlatlari Yoshlar rivojlanishi indeksi (The Commonwealth Youth Development Index) shular jumlasidan bo'lib, bunda yoshlar raqobatbardoshligi beshta indikator bilan o'lchanadi: "ta'lim darajasi", "sog'liq" va "farovonlik", "ish bilan ta'minlash va imkoniyatlar", "fuqarolar faolligi". Bugungi kunga qadar ushbu indeks yordamida yoshlarning rivojlanishi ikki marotaba monitoring qilingan, xususan, 2013-yilda 170 ta davlatda Yoshlarning rivojlanish ko'rsatkichlari o'rganilgan bo'lsa, 2016-yilda 183 ta davlatda Yoshlar rivojlanish (Global Youth Index) indeksi doirasida o'rganilgan. Unda yoshlarning rivojlanish darajasi 0 dan 1 gacha bo'lgan shkala bo'yicha hisoblangan (bu yerda 1 - rivojlanishning eng yuqori darajasi). Jahon mamlakatlari reytingida yoshlar rivojlanishi indeksi qiymati bo'yicha birinchi o'rinda Avstraliya (0,856), keyingi

o'rinlarda Kanada (0,820) va Janubiy Koreya (0,809) egallangan bo'lib, demak bu davlatlarda yoshlardagi raqobatbardoshlik darajasi yuqori ekanligi ko'rsatib o'tilgan bo'lsa, Kot-divuar (0,229), Markaziy Afrika Respublikasi (0,228) va Kongo Demokratik Respublikasi (0,173) singari davlatlar yoshlar rivojlanish indeksi bo'yicha eng past ballarga egaligi qayd etilgan[9]. Bunda yoshlarga oid siyosatini ishlab chiqish, amalga oshirish va baholash ham hisobga olingan[13]. Bundan ko'rinib turibdiki, yoshlardagi raqobatbardoshlik sifatining shakllanish darajasi hududiy-geografik omillar, ijtimoiy-iqtisodiy shart-sharoitlar bilan bir qatorda, yoshlarga oid siyosat va uni amalga oshirish mexanizmlariga ham bog'liq.

Strategik va xalqaro tadqiqotlar (Center for strategic and international studies) markazi (AQSH)[1], Xalqaro yoshlar jamg'armasi (International youth foundation)[3] va Hilton Worldwide[2] tashkilotlarining o'zaro hamkorligi asosida 2014 va 2017 yillarda Global yoshlar farovonligi indeksi (Global Youth Wellbeing Index) bo'yicha amalga oshirilgan tadqiqotlarda 7 ta indikator hisobga olingan bo'lib, bunda asosiy indikatorlar sifatida "gender tengligi", "iqtisodiy imkoniyat", "ta'lim", "sog'liqni saqlash", "fuqarolik ishtiroki", "xavfsizlik va barqarorlik", "axborot-kommunikatsiya texnologiyalari"ga e'tibor qaratilgan. Tadqiqot doirasida 30 ta mamlakat qamrab olingan bo'lib, bunda ular iqtisodiy rivojlanish ko'rsatkichlari va statistik ma'lumotlarning transparentligi asosida tanlangan.

Indeks 40 ta indikatoridan tashkil topgan bo'lib, unda yoshlar farovonligini baholashning quyidagi oltita mezonlari hisobga olangan:

1. Fuqarolik ishtiroki; 2. Iqtisodiy imkoniyatlar; 3. Ta'lim; 4. Salomatlik; 5. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari; 6. Xavfsizlik va barqarorlik.

O'z navbatida mazkur indikatorlar shartli ravishda 32 ta obyektiv va 8 ta subyektiv ko'rsatkichlarga bo'lingan. Indeks mualliflarining fikricha, subyektiv ko'rsatkichlarning kiritilishi obyektiv statistik ma'lumotlar bilan solishtirganda yoshlarning munosabatini yaxshiroq tushunish imkonini beradi. Obyektiv va subyektiv ko'rsatkichlarning kombinatsiyasi yoshlar farovonligining "ko'p o'lchovli" portretini yaratishga imkon beradi[4]. Professor R.S. Samarovning fikricha, yoshlardagi raqobatbardoshlik sifatlarini tadqiq etishda "etnik xarakter, etnik temperament, etnik urf-odat, etnik qiziqish hamda etnik ong masalalari"ni[20] ham e'tiborga olish lozim. Bizningcha, aynan etnik xarakter, etnik temperament, etnik urf-odat, etnik qiziqishlar, etnik ong yoshlardagi raqobatbardoshlik sifatlarining shakllanishiga ta'sir etuvchi asosiy omillar sirasiga kiradi.

2018-yil sentabr oyidan boshlab, BMT o'zining Yoshlar strategiyasi bo'yicha "Yoshlar – 2030" dasturini ishlab chiqdi. Bu dastur butun dunyo bo'ylab yoshlar raqobatbardoshligini rivojlantirishning istiqbol rejasiga aylandi. Masalan, Singapur o'z yoshlarini uchun o'z mamlakatlarida yaxshiroq kelajakni shakllantirish uchun birgalikda ishlashga undovchi "Yoshlar harakat rejasini" ishlab chiqqan bo'lsa, Germaniya Federativ Respublikasida esa "Yoshlarga oid milliy strategiya" ishlab chiqilib, unda yoshlar manfaatlarini himoya qilishga mo'ljallangan qonunlar qayta ko'rib chiqildi va takomillashtirildi. Indoneziyada esa yoshlar rivojlanishini kafolatlash uchun "Yoshlar to'g'risida"gi qonunni qabul qildi[6]. Bu borada O'zbekistonda ham yoshlarga oid davlat siyosati izchillik bilan amalga oshirilib kelinmoqda. Buning natijasini yuqoridagi tadqiqot ko'rsatkichlari orqali ham ko'rdik.

Xulosa va takliflar. Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan islohotlar samarasi ularoq 2020-yilda Jahon yoshlar taraqqiyoti indeksining umumiy reytingida O'zbekiston 181 davlat ichida 0.681 ball bilan 98 o'rinni

egallagan[5] bo'lsa, 2021 yilda olib borilgan tahlil natijalariga ko'ra esa O'zbekiston 150 davlat ichida 64.87 ball bilan 82-o'rinni egallagan[10]. Yoshlar taraqqiyoti indeksi (Youth progress Index) – 12 komponent va 60 xil ko'rsatkichdan iborat 3 ta indikator asosida o'lchanadi: “yoshlarning ehtiyojlari”, “farovonlik” va “imkoniyatlar”. Yoshlar taraqqiyoti indeksi bugungi kunda iqtisodiy ko'rsatkichlardan qat'iy nazar, yoshlar hayotining darajasi to'g'risida to'liq ma'lumot beradigan birinchi vositadir[8]. Demak, yoshlarga oid davlat siyosatining izchil amalga oshirilishi natijasida, jamiyatimiz hayotida yoshlar faol ishtiroki oshib, raqobatbardoshlik ko'rsatkichlari yaxshilanib, rivojlanib bormoqda degan xulosani ilgari surish uchun asos bo'ladi.

Yoshlardagi raqobatbardoshlik sifatlarini rivojlanish korrelyativligini quyidagi indikatorlar orqali o'rganish maqsadga muvofiq:

“ta'lim darajasi”ga, “sog'liq va farovonlik” darajasiga, “ish bilan ta'minlanganlik va imkoniyatlar”dan qay darajada yoshlarning foydalanayotganligiga, “yoshlar faolligi”ga; “gender tenglik”ning ta'minlanganligiga, “iqtisodiy

imkoniyat”larning mavjudligiga, “ta'lim” sifati va samaradorligiga, “sog'liqni saqlash”ga berilayotgan e'tiborga, amalga oshirilayotgan islohotlar jarayonida yoshlarning o'rni va roliga, “xavfsizlik va barqarorlik”ni ta'minlanganligiga, “axborot-kommunikatsiya texnologiyalari”ning rivojlanganligiga bog'liq;

yoshlardagi raqobatbardoshlik sifatlarining shakllanish korrelyativligining nazariy modeli sifatida: “ta'lim sifati darajasi ↔ sog'liq va farovonlik darajasi ↔ ish bilan ta'minlangan darajasi ↔ yuqori ish haqi ↔ yoshlar uchun yaratilgan shart-sharoit va imkoniyatlar darajasi ↔ fuqarolik pozitsiyasi ↔ yoshlarning mobillik darajasi ↔ gender tenglikning ta'minlanganlik darajasi ↔ xavfsizlik va barqarorlik ta'minlanganlik darajasi ↔ axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining qo'llanilish darajasi ↔ yoshlar ehtiyojlarining qondirilganlik darajasi = Raqobatbardoshlik sifatlarining korrelyativligi” ishlab chiqildi.

ADABIYOTLAR

1. <http://csis.org/>
2. <http://hiltonworldwide.com/>
3. <http://www.iyfnet.org/>
4. <https://iyfglobal.org/sites/default/files/library/Index2017-ExSumm-FINAL-RU-web.pdf>
5. <https://production-new-commonwealth-files.s3.eu-west-2.amazonaws.com/migrated/inline/2020>
6. International Youth Sustainable Development Index (YSDI) Report 2021. // Beijing review. 2021-12-28. https://www.bjreview.com/Documents/202112/t20211228_800271137.html
7. Richard Johnston, Gillian McCausland & Karen Bonner. The Competitiveness Scorecard for Northern Ireland A framework for measuring economic, social and environmental progress. / Ulster University Economic Policy Centre, 2020. – pp. 24-25.
8. Xalqaro yoshlar indeksleri: tahlil. <https://yomi.uz/2021/07/03/indekslar-tahlil/>
9. Youth Development Index, YDI. <http://www.iyfnet.org/>
10. Youth progress index 2021. <https://youthprogressindex.org/wp-content/uploads/2021/06/YPI-report-10062021.pdf>
11. Абдуллаев А.Г. Жамиятни модернизациялаш шароитида ёшларнинг социал мобиллигини такомиллаштириш механизмлари. Соц.ф.б. фалсафа доктори (PhD) диссертацияси автореферати. – Тошкент, 2021. – 56 б.
12. Бердимуратов М.Е. Меҳнат бозорида ёшларнинг ижтимоий мослашуви муаммолари. Ижтимоий тадқиқотлар журнали. 2020, №5/3, - Б. 15-26. <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9556-2020-5-2>
13. Глобальный Индекс благополучия Молодежи (2014). <http://www.youthindex.org/full-report/>
14. Горшков М. К., Шереги Ф. Э. Молодёжь России: социологический портрет. Изд. 2-е, доп. и испр. - М.: ЦСПиМ, 2010. – С. 182.
15. Заретдинова Н.Қ. Оиладаги ёшларнинг касб танлашини социометрия усули билан тартибга солиш (Қорақалпоғистон Республикаси мисолида) / Соц.ф.б.ф.д. (PhD) дис. автореферати. – Тошкент, 2020. – Б. 18.
16. Кон И.С. Психология старшеклассника. - Москва: 1980. - С. 45.
17. Кравченко А.И. Социология: словарь. - Москва: «Академия», 1997. -С. 234.
18. Мирзиёев Ш. Президент раислигида 2022 йилнинг 28 январь куни мактаб таълимини ривожлантириш масалалари бўйича ўтказилган видеоселектор йиғилишидаги нутқидан. <https://president.uz/uz/lists/view/4945>
19. Отамуратов С.С. Янги Ўзбекистон ёшларининг ижтимоий-инновацион жараёнлардаги трансформациялашуви: социологик таҳлил / Соц.ф.д. (DSc) дис. автореферати. – Тошкент, 2021. – Б. 16-17.
20. Самаров Р. Шахсда миллий хусусиятларни камол топтиришда “homo ethnicos” феномени: ижтимоий ва этнопсихологик талқин // Шахсда илмий дунёкараш ривожланишининг психологик имкониятлари ва тарбиявий жиҳатлари. Илмий-амалий конференция материаллари. – Тошкент, 2019. – Б.23-25.
21. Самаров Р., Садриддинов С. Баркамоллик тизимида касбий лаёқатлилик.//«Замонавий таълим»,2013, 6-сон.–Б.10-14.
22. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.Мирзиёевнинг Ёшлар форумида сўзлаган нутқи. <https://yuz.uz/news/vstuplenie-prezidenta-respubliki-uzbekistan-shavkata-mirziyoeva-na-forume-molodeji-uzbekistana>
23. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022-2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисидаги Фармони. Халқ сўзи газетаси. 2022 йил 27 январь, 18 (8080).
24. Холбеков А., Идиров У. Социология. (изоҳли луғат маълумотнома) - Тошкент: ибн Сино, 1994. - Б. 46.
25. Холйигитова Н.Н. Ўқувчилардаги касб мотивлари барқарорлигига гуруҳий жиқсликнинг таъсири / Психол. фанлари бўйича фалс. д-ри (PhD) дисс. автореферати. – Тошкент, 2019. – Б. 5.